

*Research Insights /
Изследователски проникновения*

ДЕТЕТО КАТО ИЗСЛЕДОВАТЕЛ И ТВОРЕЦ – ВЪВ ФОКУСА НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИ КОНЦЕПЦИИ

Боряна Иванова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Статията представя основни акценти в педагогически концепции за детските градини в някои европейски страни, които фокусират върху неизчерпаемите потенциални възможности на децата от предучилищна възраст. В повечето от тях децата, с характерните си за възрастта любознателност и стремеж към проучване на всичко непознато, приемат ролята на малки изследователи и творци. Решаващо значение за стимулиране на техните способности в детските градини имат учителите.

Keywords: kindergarten, children, European pedagogical concepts, competences, explorer, creator

В началото на XXI век, характерен с предизвикателствата си в различните сфери на науката, се наблюдава многообразие от европейски концепции за различните образователни степени, които имат за цел за разкрит и стимулират потенциалните възможности на децата в процеса на тяхното възпитание, обучение и развитие. Във фокуса на педагогическите концепции в областта на предучилищното възпитание и образование се очертават основните характеристики на децата в съвременното общество, от които се ръководят учителите в педагогическата си работа. От една страна, те им служат като ориентир, който ежедневно трябва да се съблюдава, а от друга страна, се явяват стимул за непрекъснато усъвършенстване на компетентностите и проява на креативност в работата по отношение на избраните методи и форми на възпитание и обучение.

Динамичните промени в различните сфери на живота в последните години неминуемо намират отражение и върху живота на децата: развитието на информационните технологии неминуемо се отразява върху тяхното ежедневие; от малки те се включват активно в живота на семейството, проблемите в семейството се отразяват върху поведението и емоционалното им състояние, което, от своя страна, създава предпоставки за развитие на комуникативни умения, съпричастност, отговорност; променените условия на живот водят и до промяна в ценностната система на родителите, която намира отражение в

ценностната ориентация на децата; животът в мултикултурните общества изисква интеркултурен диалог, чиито основи се полагат още в предучилищното детство.

Многобройните предизвикателства, пред които са изправени децата в нашето съвремие, не ги правят по-слаби, а напротив – дават им възможност да разкрият своите силни страни, потенциалните си възможности. Напълно разбираемо е в многобройните европейски педагогически концепции да се акцентира върху личностните характеристики на децата от предучилищна възраст и да се очертае необходимостта от стимулиране на редица позитивни личностни качества и потенциални възможности чрез разнообразни дейности. Чрез различни ситуации, проекти и видове игри децата влизат в ролята на малки изследователи и творци.

Италианската Реджио педагогика, която е популярна в цял свят, е образец за създаване на условия, които в максимална степен стимулират изследователските умения и креативността на децата. Във фокуса ѝ е детето, което притежава сто езика, тоест сто различни начина, чрез които да изрази своите мисли, чувства, преживявания.

През 1991 г. UNESCO отличава Реджио детските градини като най-добрите в света. Създадени в Италия и разпространени в много страни, те години наред привличат погледа на педагози със своето вълшебство и очарование. Всяка година към Реджио Емилия, град в Северна Италия, където за първи път възникват тези детски градини, се отправят групи от педагози, за да почерпят информация от неповторимите автентични детски градини, в които работят учители, стимулиращи чрез различни методи и форми стотте езика на децата, тоест потенциалните им възможности да се изявят като малки изследователи и творци. Реджио детските заведения се свързват с името на Лорис Малагуци, който в продължение на 15 години (от 1970 до 1985) е ръководител на педагогическия център на детските градини и активно участва за усъвършенстването на Реджио концепцията и популяризиране на идеите ѝ не само в Италия, но и в целия свят.

Учителите, работещи в Реджио детските градини, се ръководят от следните принципи: детето е конструктор на собственото си развитие; формирането на Аза се осъществява чрез контакти със заобикалящите детето личности; детето притежава сто езика, чрез които може да се изрази; проектите се разглеждат като една от формите на детска активност; помещенията играят ролята на трети учител, те предлагат както уют за възрастни и деца, така и стимули за различни активности на децата; необходима е съвместна работа както между учителите в един колектив, така и между колективите от различните детски заведения; родителите взимат активно участие в работата на детските градини; съществува взаимна връзка между детските заведения и обществеността (Knauf, 2001: 176).

Педагозите, работещи в Реджио детските градини, се стремят да създадат условия, в които децата да се чувстват уютно, да се стимулира тяхната любознателност, с желание да се включват в различни дейности, да се развият техните художествено-творчески способности, да умеят да се изразяват по най-различни начини. За целта на малките се предоставя възможност да вземат участие в различни дейности, чрез които се стимулира цялостното развитие на личността – възприятията, сетивата, емоциите, волята, мотивацията, двигателните и интелектуалните им умения, ориентацията към определени ценности.

В Реджио концепцията децата комуникират помежду си и действат като малки изследователи и творци. Проектите, в които те участват активно, представляват форма за обогатяване на техните знания, умения и натрупан опит и едновременно с това допринасят за развитие на компетентностите им. Интересът към различни теми провокира детската любознателност и активност, както и стремежа съвместно с другите да се реализират определени идеи. Задача на педагозите е не да поднесат наготово тема, по която децата да работят, а върху основата на проведени наблюдения, разглеждане на културни институции и забележителности да пробудят интереса им към определени обекти от заобикалящата ги действителност. Събирането на информация по темата на проекта предполага използването на многобройни източници като книги, видеокасети, филмчета, проспекти, разговори със специалисти. Подтиквани от вътрешни мотиви и стимулиране от своята любознателност, децата си поставят задачи, които трябва да реализират в рамките на проекта. Продължителността на проектите е в зависимост от темата и интереса на децата. Учителите се включват в ролята не на ръководители, а на съветници на децата, които по всяко време могат да се обърнат към тях и да получат компетентна информация по въпросите, които ги вълнуват. Богатството на сетивни възприятия, емоционалните преживявания, наличието на знания и натрупан опит, единството между интелектуални умения и практически действия, уменията на децата да работят в колектив, да общуват помежду си по повод на избрана от тях тема и да обединяват усилията си по повод на реализирането на проекта се явяват условия за неговото успешно осъществяване. Т. Кнауф подчертава значението на проектите в следните насоки: чрез тях се стимулира развитието на сетивните възприятия, на изследователската дейност, уменията за рефлексия. Проектите обогатяват възприятията и интересите на децата, емоциите им, комуникативните им умения, уменията да се изразяват чрез различни средства (Knauf, 2014).

Друга предпоставка за разгръщане на уменията на децата като малки творци в Реджио детските градини е възможността да работят с художник в специално обзаведено ателие или самостоятелно да творят в миниателията, с които разполага всяка от детските групи. В ателиетата децата не приемат ролята

на реципиенти, които трябва да усвоят определени умения, а действат като малки изследователи и откриватели. В процеса на изобразителното изкуство се обогатяват естетическите им възприятия, стимулира се развитието на художествените и креативните им умения, желанието да създават нови творби, чрез които да изразят своите идеи и преживявания и да се радват на създаденото от самите тях.

Съвместната работа между учителите, родителите и децата се явява съществена предпоставка за стимулиране на силните страни и потенциалните възможности на малките. Философията за детето в Реджио педагогиката, което по сто различни начини може да изрази своите чувства, мисли и преживявания, се превръща в привлекателна сила за много педагогически колективи, които от години работят в Реджио детски градини в много страни по света.

В Германия всяка от 16-те федерални провинции (Bundesländer) има отделна програма за възпитанието и образованието на децата от 3- до 6-годишна възраст. След международното научно изследване PISA през 2000 г., което доказва необходимостта от реформи на всяка образователна степен, включително и в детската градина, се създадоха нови програми за децата от предучилищна възраст. В Берлин например от 2004 г. намира приложение „Berliner Bildungsprogramm für die Bildung, Erziehung und Betreuung von Kindern in Tageseinrichtungen bis zu ihrem Schuleintritt“, в същата година в Бремен се въвежда „Rahmenplan für Bildung und Erziehung im Elementarbereich“, в Хамбург от 2005 г. се разпространяват „Bildungsempfehlungen für Kindertagesstätten“, а от 2012 г. – „Hamburger Bildungsempfehlungen für die Bildung und Erziehung von Kindern in Tageseinrichtungen“, в Бавария от 2006 г. се популяризира „Der Bayerische Bildungs- und Erziehungsplan für Kinder in Tageseinrichtungen bis zur Einschulung“. В продължение на четири години (от 2004 г. до 2008 г.) във всяка от федералните провинции научни колективи от педагози създадоха нови образователни програми, съобразно динамичното обществено развитие и необходимостта от преосмисляне и актуализиране на образователните и възпитателните ценности. В тези програми се представят основните ориентири за работа с децата, които стимулират креативността на учителите при избора на педагогически форми и методи на работа. Във фокуса на всяка от педагогическите концепции се очертават основните характеристики за детето от предучилищна възраст, което е самостоятелно, любознателно, конструктор е на собственото си развитие, притежава лични и социални умения, расте, възпитава се и се обучава в детския колектив. И въпреки че всяка образователна програма за детските градини се отличава от другите, в центъра на педагогическата работа е детето със своите интереси и компетентности.

Северните германски острови Borkum, Juist, Norderney, Langeoog, Spiekeroog, Wangerooge и други привличат туристите със своеобразния си ландшафт, който неминуемо рефлектира върху живота на жителите на тези

острови. Един поглед върху педагогическата работа в детските заведения доказва, че образователните им програми не се отличават съществено от другите.

В една от програмите за детските градини на остров Borkum детските учители се ръководят от следните принципни положения при работа с деца от предучилищна възраст: децата трябва да се чувстват добре в детското заведение; приоритет имат силните, а не слабите страни на личността им; в работата си учителите вземат под внимание индивидуалните особености на децата; цялостното възпитание включва стимулиране на всички сфери на живот и учене; когнитивните способности и радостта от учене се стимулират в различните дейности чрез комуникация с хората и действия с предметите; обогатяването на възприятията води до натрупване на опит и изграждане на представа за заобикалящия свят; необходимо е да се стимулира логическото мислене у децата; да се създадат условия за развитие на техните личностни и социални компетентности; педагогическите наблюдения от страна на учителите на дейността на децата се явяват база за индивидуалното стимулиране на детското развитие; децата се учат да разбират индивидуалните различия у другите хора (например произход, религия, аномалии в развитието); още у малките деца се развиват качества като толерантност, сензитивност, емпатия, взаимопомощ и уважение; стимулират се говорните и комуникативните им умения; желателно е да им се даде възможност да вземат решения относно всички неща, които ги касаят; стимулирането на развитието на движенията и възприятията с всички сетива е предпоставка за диференцирано възприемане на заобикалящия ги свят; постепенно у децата се развива чувството за отговорност; формира се и ценностно отношение към природата (Kindergarten, Borkum, 2014).

Чрез разнообразни дейности, включени в режима на децата, педагозите се стремят да превърнат детските градини в уютно място за възпитание и развитие на всяко дете, съобразно индивидуалните му особености, като чрез подходящи методи и форми на работа поощряват развитието на неговите компетентности. Чрез стимулиране на вътрешната мотивация учителите желаят да осигурят достатъчно пространство за осъществяване на творческа дейност на основата на интересите, знанията и опита на децата.

Популярни в много европейски страни са и детските градини в природата. Възможността на децата да прекарат няколко часа сред природата оказва позитивно влияние както на физическото им развитие, така също и на тяхното интелектуално и социално-нравствено формиране. Непосредственият досег с природата развива сензорното им възпитание, любознателността, наблюдателността и познавателните интереси на децата. Липсата на помещения, свежият въздух, наличието на различни видове дървета и растения стимулират развитието на детската фантазия и творчество. Вместо с готови материали

децата имат възможност сами да избират клончета от дървета, листа с различна форма и големина, шишарки и други природни материали, които се явяват стимул за създаване на интересни обекти. Емоционалната удовлетвореност от постигнатите резултати е ясно изразена. Изследователската и творческата активност се явяват неразделна част от ежедневието. Престоят на открито стимулира вътрешната мотивация на децата за усвояване на знания за дърветата, растенията, животните, птиците, въздуха, водата, светлината. На фона на положителните емоции сред природата те са по-уверени в себе си и по-спокойно контактуват помежду си. У тях се развиват не само личностни качества, но и комуникативни и социални умения, умения да работят в колектив и да се съобразяват и да уважават мнението на другите.

Във фокуса на най-новата образователна програма за предучилищните заведения в Австрия от 2009 г. е представата за децата като творчески, компетентни личности, които се стремят още от самото начало с всичките си сетива да възприемат и изследват заобикалящия ги свят. Чрез контакти с близки хора и околния свят те развиват своите компетентности и личността си. Още след раждането си децата се отличават с жажда за знания и изпитват радост от научаването на нови неща. Те притежават различни интереси, дарби и начини на изразяване. Любознателността и креативността се явяват естествени източници за тяхното развитие. В програмата се подчертава, че всяко дете има правото неговата индивидуалност да бъде уважавана и да се развива съобразно собствения си ритъм за учене. Децата се характеризират като ко-конструктори на знания, идентичност, култура и ценности. Те оформят потенциала за бъдещето на всяко едно общество (Hartmann, 2009).

Тази обща представа за децата от предучилищна възраст неминуемо намира отражение в отделните образователни програми за всяка от деветте области в Австрия: Wien, Burgenland, Kärnten, Niederösterreich, Oberösterreich, Salzburg, Steiermark, Tirol и Vorarlberg, въпреки че всяка от деветте провинции дава възможност на педагогическите колективи в предучилищните заведения да си изработват свои програми.

В образователните програми за предучилищна възраст в Скандинавските страни акцент се поставя върху стимулиране на индивидуалното развитие на децата, техните когнитивни и социални умения, самостоятелността, развитието на художествено-творчески способности, комуникативни умения, умения за разбиране на културните ценности, креативно развитие, формиране на чувство за отговорност, позитивно отношение към природата, интеркултурно възпитание (Vogelsberger, 2006; Billmeyer, 2009). В педагогическата си работа с децата учителите се ръководят от убеждението, че малките притежават неповторими индивидуални способности, собствено темпо на развитие, компетентности, които обогатяват непрекъснато в различните дейности като конструктори на собственото си развитие.

Изискванията към учителите, работещи на различните образователни степени, както от страна на родители, така и от страна на цялата общественост, непрекъснато се повишават. Всеки детски учител трябва да притежава не само професионални, но и личностни качества, за да възпитава и обучава малките деца като креативни личности. Това предполага ежедневно да се създават предпоставки за стимулиране на цялостното развитие на детската личност. В този контекст в повечето европейски концепции се подчертава значението на наблюденията на децата в различните дейности от страна на педагога, чрез които се изгражда една по-цялостна представа за техните интереси, за силните и слабите им страни, за компетентностите им. На основата на тези наблюдения учителите избират подходящи методи за стимулиране на детското развитие.

Развитието на децата от предучилищна възраст като малки изследователи и творци предполага:

- обогатяване на техните възприятия;
- стимулиране на любознателността, активността и самостоятелността им;
- разкриване и поощряване на потенциалните възможности;
- интеграция между интелектуални умения и практически действия;
- формиране на умение у децата да работят в колектив;
- развитие на комуникативните им умения;
- желание и умение да изследват съвместно дадена тема;
- да търсят и намерят различни стратегии за решаване на определени задачи;
- формиране на чувството за отговорност;
- умение за вземане на решения;
- формиране на емпатийни чувства;
- развитие на личностните и социалните компетентности;
- стимулиране на желанието на децата да изразят мислите и чувствата си по различен начин;
- желание да изследват нови за тях неща, да изпитват удоволствие от самия процес и старание за адекватна оценка на постигнатите резултати.

Педагозите и родителите не трябва да забравят, че основите на ученето през целия живот започва още в предучилищна възраст и от условията, които те създават за разкриване и стимулиране на потенциалните възможности на децата, до голяма степен зависи формирането им като творчески личности.

БЕЛЕЖКИ

1. Billmayer, J. 2009: Die schwedische Vorschule. In: www.google.de
2. Kindergarten Borkum. In: www.kindergarten-borkum.de/paedagogik, 15.05.2014
3. Knauf, T. 2014: Projekte in der Reggio-Pädagogik. In: <http://www.kindergarten-paedagogik.de/1067.html>

ЛИТЕРАТУРА

- Hartmann, W. et al. (2009). *Bundesländerübergreifender Bildungsrahmenplan für elementare Bildungseinrichtungen in Österreich*, Wien.
- Knauf, T. (2001). Einführung in das Thema. In: *Päd. Forum*, 2001/3.
- Vogelsberger, M. (2006). Ein Blick auf Europa. *Vorschulische Bildung in Dänemark*, Heft 2006/8.

THE CHILD AS AN EXPLORER AND CREATOR – IN THE FOCUS OF EUROPEAN PEDAGOGICAL CONCEPTS

Abstract. The article presents basic accents in the pedagogical concepts in some European kindergartens that focus on the inexhaustible potential opportunities of children in pre-school age. In most of these concepts, children with their curiosity and aspiration for studying everything unknown take the role of little explorers and creators. The kindergarten teachers have the determining role in stimulating their abilities.

✉ **Dr. Boryana Ivanova, Assoc. Prof.**
Plovdiv University „P. Hilendarski“
24, Tsar Asen Str.
4000 Plovdiv, Bulgaria,
E-mail: borjana_ivanova@abv.bg